

28.10.2014

Dnro 5058/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

VANGIN OIKEUS OMIEN VAATTEIDEN KÄYTTÖÖN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli neljässä oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä vankilan menettelyä vaatia vankeja vaihtamaan omat vaatteensa vankilan antamaan vaatetukseen (jäljempänä vankivaatteet) ennen niin sanottua valvottua lapsitapaamista. Kantelijan mielestä myöskään tapaamisen jälkeen tapahtuvalle riisuttamiselle ei ole perusteita, koska tapaamista kuitenkin valvotaan koko ajan.

Kantelija arvosteli lisäksi vankilan johtajalta asiasta saamaansa vastausta, jossa menettelyä perusteltiin turvatarkastusta koskevalle vankeuslain 16 luvun 3 §:llä, joka kantelijan mukaan sääntelee vangin tarkastamista, mutta ei oikeuta vankilaa vaatimaan vankivaatteiden käyttöä.

Kantelija katsoi hänelle aiheutuneen kärsimystä, josta hänellä on oikeus vahingonkorvaukseen.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Selvitys ja lausunto

Vankilan apulaisjohtajan selvityksen mukaan valvottuihin lapsitapaamisiin vaihdetaan tapaamisvaatteet (vankivaatteet), samoin valvomattomiin tapaamisiin. Vankivaatteita käytetään vankilaturvallisuussyistä estämään kiellettyjen aineiden kulkeutuminen asuinosaan, koska lapsen ja vanhemman välinen koskettelu on tapaamisessa sallittu. Tapaamisia toteutetaan yhtä aikaa kahdessa tilassa, joista toisessa on kerrallaan neljä perhettä. Selvityksessä katsotaan, että tämän tilan valvonta ei välttämättä ole yhden vartijan toteuttamana riittävä, minkä vuoksi tapaamisissa käytetään vankivaatteita.

Vankilan johtajan selvityksessä todetaan muun muassa, ettei lapsia tarkasteta vankilaan tullessa muutoin kuin käyttämällä heidät metallinilmäisijän läpi, mikä mahdollistaa kiellettyjen aineiden kätkemisen lapsen vaatteisiin. Koska "isossa huoneessa" voi olla neljä vankia, siellä voi olla enimmillään myös 12 lasta. Johtajan mukaan nykyinen käytäntö ei leimaa ketään vankia toisin kuin se, jos vaatteet vaihdettaisiin vain niissä tilanteissa, joissa henkilökunnalla on syytä epäillä tiettyä vankia väärinkäytöksistä. Johtaja huomauttaa myös, ettei vankilalla ole mahdollisuutta siihen, että huumekoira tarkastaisi kaikki lapsitapaamisesta poistuvat vangit joka sunnuntai. Johtajan mukaan vankien vaatteita tunnustelemalla ei myöskään voida riittävän luotettavasti havaita "hivakkaa" ja näin aineita pääsisi kulkeutumaan vankien vaatteissa vankiosastolle. Johtajan selvityksestä käy lisäksi ilmi, että vangit menevät valvomattomaan tapaamiseen vankivaatteet päälleen vaihtaen.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toteaa lausunnossaan, että kiellettyjen aineiden ja esineiden kulkeutuminen lapsitapaamisten kautta vankilaan on riskitekijä. Näin ollen vankien riisuttaminen lapsitapaamisten yhteydessä on perusteltua ja säännöksen mukaista. Lisäksi vangin voidaan edellyttää käyttävän tapaamisen aikana vaatetusta, joka voidaan riisua ja jättää tapaamisen jälkeen perusteellisemmin tarkastettavaksi. Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan vankila ei ole menetellyt säännösten vastaisesti. Keskushallintoyksikkö katsoo kuitenkin, että hienotunteisuussyistä ja lapsen etua ajatellen vangilla tulee olla mahdollisuus järjestää etukäteen tapaamista varten omat vaatteet, jotka tämä voi vaihtaa tapaamisen ajaksi. Nimenomaan vankivaatteiden käyttöä ei siis voida edellyttää.

3.2

Oikeusohjeita

Vankeuslaissa säädetään vangin vaatetuksesta ja turvatarkastuksesta.

7 luku
Perushuolto ja asuminen

2 §
Vaatetus

Avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteitaan.

Suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa vankilan järjestyksen tai valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimasta syystä.

Vangille, joka työssä ei saa käyttää omia vaatteitaan tai joka työn luonteen vuoksi tarvitsee suojavaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus.

Vangille, jolla ei ole asianmukaista omaa vaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

16 luku
Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

3 §
Vangin turvatarkastus

Vanki saadaan vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*vangin turvatarkastus*).

Vangin turvatarkastuksessa voidaan metallinilmaisinta, muuta teknistä laitetta tai koulutettua koiraä käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vanki sen varmistamiseksi, ettei vangilla ole mukanaan esinettä tai ainetta:

- 1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle;
- 2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai
- 3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Vanki voidaan 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa.

3.3

Kannanotto

En ole havainnut oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista menettelyä vankilan käytännössä pyytää vankeja vaihtamaan vaatteensa niin sanotun lapsitapaamisen jälkeen. Minulla ei ole perusteita epäillä vankilan ilmoitusta siitä, ettei tapaamisen valvonnalla kyseessä olevissa olosuhteissa riittävästi pystytä varmistumaan siitä, ettei vanki vastaanota

vankeuslain 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja esineitä tai aineita. Jotta mahdollisten kiellettyjen esineiden tai aineiden kulkeutuminen vankilan osastolle voidaan estää, vangin tapaamisessa käyttämien vaatteiden jättäminen tarkastettavaksi tapaamisen jälkeen on aiheellista. Perusteet vaatteiden vaihdon sisältävälle vangin turvatarkastukselle ovat siten olemassa.

Oikeus turvatarkastuksen suorittamiseen ei kuitenkaan sisällä oikeutta vaatia, että vanki vaihtaa omat vaatteensa niin sanottuihin vankivaatteisiin. Vangin oikeudesta omien vaatteiden käyttöön ja poikkeuksista siihen säädetään vankeuslain 7 luvun 2 §:ssä. Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on ottanut kantaa vankien omien vaatteiden käyttöön useissa ratkaisuissa. Hän on todennut seuraavaa.

”Perustuslain 7 §:ssä taattuun henkilökohtaisen vapauden suojaan kuuluu muun muassa oikeus käyttää omia vaatteitaan. Sen lisäksi, että oikeus pukeutua haluamallaan tavalla sisältyy osana henkilökohtaisen vapauden suojaan, vaatetuksella on myös yhteys perusoikeutena turvattuun sananvapauteen sisältyvään ilmaisuvapauteen. Henkilön kieltämistä pukeutumasta omiin vaatteisiin voidaan arvioida puuttumisena hänen vapauspiiriinsä. Vapaudenmenetykseen ei välttämättömästi sisälly omien vaatteiden käytön kieltö.

Vankeuslain 7 luvun 2 §:n mukaan selvä lähtökohta on, että suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Henkilökohtaisen vapauden perustuslaissa turvattuun suojaan puuttuvaa lainsäädännöstä tulee tulkita ahtaasti. Tämä käy ilmi myös vankeuslain 1 luvun 3 §:n 1 momentin säännöksestä vankeuden sisällöstä ja saman pykälän toisen momentin viimeisestä virkkeestä ilmenevästä normaalisuuseriaatteesta sekä 1 luvun 6 §:ssä ilmaistusta suhteellisuuseriaatteesta. Lisäksi hallinnon oikeussuojaperiaatteisiin kuuluu yleisestikin, että viranomaisten toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

Vankeuslain 7 luvun 2 § mahdollistaa omien vaatteiden käytön rajoittamisen vankilan järjestyksen, valvonnan tai työturvallisuuden vaatimasta syystä. Laki ei kuitenkaan anna mahdollisuutta sellaiseen kategoriseen omien vaatteiden käytön kieltämiseen, joka tekee tyhjäksi laissa pääsääntönä turvattuun oikeuteen omien vaatteiden käyttämiseen. Kantelun kohteena oleva vangin velvollisuus käyttää vankivaatteita aina, kun hän täyttää osallistumisvelvollisuutensa opiskelemalla, on sisällöltään tällainen ja siten käsitykseni mukaan lain vastainen.” (Dnro 3196/4/12)

”Olen aikaisemmissa ratkaisuissani arvioinut laitosjärjestykseen ja valvontaan liittyviä sinänsä hyväksyttäviä perusteita rajoittaa omien vaatteiden käyttöä. Totesin Hämeenlinnan vankilaa koskevassa päätöksessäni (1455/4/07), että ehdotonta varmuutta siitä, että vankien karkaaminen voitaisiin estää velvoittamalla vangit käyttämään vankilavaatetusta, ei voida saavuttaa. Pidin omien vaatteiden käyttökieltoa yleisen karkaamisvaaran perusteella ylimitoitettuna ja laajempaan kuin voitiin pitää välttämättömänä. Kategorista kieltoa ei mielestäni voi perustella myöskään vankilassa käyvien ulkopuolisten suurella määrällä.

Ongelmallisena pidän myös sitä, että omien paksuvuoristen talvitakkien käyttöä rajoitetaan kategorisesti sillä perusteella, että niiden tarkastaminen on vaikeata tai jopa, että ne vaikeuttavat voimankäyttöä. Sinänsä tarkastamiseen liittyvä tarkoitus estää kiellettyjen, lähinnä huumaavien aineiden säilyttäminen ja käyttö vankilassa on perusteltu. Tarkastusvaikeuksien tulee kuitenkin mielestäni olla sellaisia, että niitä ei voida asianmukaista huolellisuutta noudattaenkaan välttää. Luonnollista nähdäkseni on, että takki on voitava tarkastaa sitä rikkomatta. Vankeuslain 1 luvun 6 §:stä ilmenevä (vastaavasti tutkintavankeuslain 1 luvun 4 §) oikeuksien rajoittamiseen liittyvä välttämättömyysvaatimus koskee myös omien vaatteiden käytön rajoittamista.” (Dnro 364/2/10)

Voin yhtyä näissä aiemmissa ratkaisuissa esitettyyn.

Vaatimus vankivaatteiden käyttämisestä lapsitapaamisessa on ongelmallinen. Vankeuslain 7 luvun 2 §:n mukaan omien vaatteiden käytön rajoittaminen edellyttää vankilan järjestyksen tai valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimaa syytä. Selvityksessä ei ole esitetty, miksi tapaamisessa käytettävien vaatteiden tulisi olla vankivaatteita. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkökin on todennut lausunnossaan, että koska kyse on lapsen kanssa järjestettävästä tapaamisesta, hienotunteisuusyistä ja lapsen etua ajatellen vangilla tulee olla mahdollisuus järjestää etukäteen tapaamista varten omat vaatteet, jotka tämä voi vaihtaa

tapaamisen ajaksi. Nähdäkseni vaatteiden vaihdon tarkoituksen, eli kiellettyjen aineiden ja esineiden vankilan osastolle kulkeutumisen estämisen, kannalta ei ole perusteita edellyttää, että tapaamisessa käytettävät vaatteet ovat vankivaatteita. Tapaamisessa käytettävien vaatteiden tarkastamisen kannalta ei voine olla merkitystä sillä, ovatko ne vankivaatteet vai vangin omat vaatteet. Vangin omat, hänen riisumansa vaatteet voidaan tapaamisen jälkeen tarkastaa siinä kuin vankivaatteetkin.

Tiedossani ei muidenkaan kuin valvottujen lapsitapaamisten osalta ole perusteita vaatia vankivaatteiden käyttöä. Kiellettyjen aineiden ja esineiden kulkeutumisen estäminen vankilan osastoille ei edellytä, että tapaamisissa käytetään vankivaatetusta, kun vangin omakin vaatetus on tarkastettavissa tapaamisen jälkeen.

Oikeusasiamies ei ole toimivaltainen päättämään kantelijan vaatimasta vahingonkorvauksesta.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen vangin oikeudesta omien vaatteiden käyttöön vankilan tietoon.

Lähetän päätökseni tiedoksi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle ja rikosseuraamusalueen aluekeskukselle.